

Ognjen Stanković
Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet
Departman za komunikologiju i novinarstvo
ognjen.stankovic.20201601@fmk.edu.rs
DOI: 10.18485/rit.2022.20.37.10

UDK: 821.111(73).09-31(049.32)
Pregledni rad
Datum prijema: 17.12.2021.

ETIČKI I PSIHOANALITIČKI STAVOVI NA MODELU LIKOVA IZ ROMANA „FARENHAJT 451“

Rezime

Kroz prizmu psihonalitičkih i humanističkih teorijskih okvira, bavićemo se psiho-socijalnim problemima i predstaviti¹ egzistencijalne poteškoće glavnih likova u romanu „Farenhajt 451“, svakako u svetlu njihovog opisanog ekonomskog, političkog, kulturno-socijalnog konteksta. Nastojaćemo da naglasimo značaj individualnosti u kriznim okolnostima kada je prevalentan viralan, manipulativni konformistički uticaj, sa ciljem da istaknemo bitnost racionalnih, autonomnih, moralnih odlučivanja pojedinaca koji su pod uticajem destruktivnog² kolektiviteta. Razmatraćemo i predočiti³ devijantno ponašanje građana (u Romanu) koji su neprestano izloženi „influciji“ totalitarističnog autoriteta koji bespogovorno nameće sam način života i represivo nameće modus vivendi za sve građane. Analizirajući psihička stanja i socijalna zbivanja u građanskom životu glavnih likova ovog romana, istaći ćemo i to na koji način se pojedinac politički pasivizira kada je pod razornim, obmanjujućim uticajem masovnih medija – decidiraćemo kako se zdravi individualitet gubi u službi „korisnom, pragmatičnom kolektivu“. Objasniti ćemo na koji način pojedinac, društveno korisnim delanjem može da utiče na stvaranje povoljnije, humanije, kulturnije socijalno-političke klime u jednoj autoritarnoj državi (ne demokratskoj sredini) – istaći ćemo i primere koji ukazuju na to kako revolucionarna jedinka može⁴ pružiti otpor toksičnoj sredini i na koji način revolucionarna jedinka može uspešno da oponira sistemu zahvaljujući svojoj građanskoj reaktivnosti i delotvornoj participativnosti.

Ključne reči: psihoanaliza, etika, Farenhajt 451, ponašanje, mediji.

1 Ponajviše u etičkom pogledu.

2 Destruktivnog u etičkom, psiho-socijalnom, političkom smislu.

3 U sociološkom, psihološkom, aksiološkom kontekstu.

4 Aludiramo na glavne likove romana i na njihov model ponašanja: Gaj Montag i Klaris Meklelan.

Uvodna razmatranja

„Život je izbor, a ne sudbina, jer običan čovjek živi kako mora, a pravi čovjek živi kako hoće; život na koji bijedno i bez otpora pristaje je bijedno tavorenje, a izabrani život je sloboda. Čovjek postaje slobodan svojom odlukom, otporom i nepristajanjem.“⁵

Apsolutno, nedodirivo lično uglavnom je ništa više od fatamorgane, opse- na u koju možemo zapasti ako smo željni samobitnosti. Ono što mislimo da je- smo, ono u šta verujemo, ono što znamo o našem poreklu i čemu težimo, nastalo je pod uticajem društva u kome živimo. Razvitak (individuacija⁶) ličnosti su- štinski zavisi od samog pojedinca, ali ga umnogome određuju društveni uslovi – psiho-socijalni faktori sredine iz koje potiče i u kojoj živi. Ukoliko bismo jezgro- vito istakli najosnovnije potrebe čoveka, definitivno bismo ovde uvrstili: potre- bu za ukorenjenošću, potrebu za pripadanjem, potrebu za identitetom i orijenta- cijom (Jerotić, 2014).

Kako potvrđuje i From (Erich Fromm) kada govori o primalnim vezama čo- veka, dakle, čovek jeste nužno povezan sa svetom izvan sebe, ali je u toj relaciji i u potencijalnoj egzistencijalnoj poteškoći jer neretko koristi te veze da *pobeg- ne od slobode*:

„Pojedincu nedostaje sloboda do onog stupnja do koga on, slikovito govo- reći, još nije potpuno prekinuo pupčanu vrpцу koja ga vezuje za spoljašnji svet, bitno je napomenuti da mu te veze pružaju bezbednost i osećanje da pripada ne- čemu i da je negde ukorenjen“ (From, 2016:24).

Slično tvrdi i Foerbach (Ludwig Feuerbach) kada opominje da je egzistenci- ja drugih ljudi naspram nas samih, nužan preduslov za kreiranje naših uverenosti u postojanje spoljnog sveta; znači da bivstvovanje drugih ljudi ima *eudemonisko*⁷ uporište, tj. ono je esencijalno za dostizanje sreće pojedinca i aklamaciju njego- vih moralnih kvaliteta:

„Samo, dakle, projicirajući, prenoseći sebe u drugoga, mogu drugoga, nje- gove potrebe razumeti i tako doći do priznanja njegovog nagona za srećom, od-

5 Meša Selimović (2008). *Krug*. Beograd: Štampar Makarije.

6 Individuacija (lat.individuum - individuum, jedinka) u svom izvornom značenju označa- va posmatranje nekoga ili nečega prema njegovoj osobenosti - upoedinjavanje, izdvajanje jedinke iz nečeg opšteg. Karl Gustav Jung (Carl Gustav Jung) u knjizi *Psihološki tipovi*, upotrebljava ovaj termin za definisanje procesa koji obeležavaju psihičko sazrevanja čoveka, samoostvarivanje i uce- lovljavanje individue. Ovde je termin upotrebljen u jungovskom smislu.

7 Eudemonija (grč. eudaimonia) – sreća, blaženstvo u okvirima terminologije starogrč- kog jezika.

nosno do ograničenja toga nagona u sebi. A to priznanje drugoga zove se drukčije savest ili dužnost.“⁸

Dakle, pojedinac, tesno uslovljen sopstvenim (intrapsihičkim) životom, istovremeno, usko korelirajući sa spoljašnjim (psiho-fizičkim) materijalno-duhovnim svetom, jeste tokom celog života (od rođenja pa do smrti) u socijalnoj, interpersonalnoj interakciji – dijalektičkom sadejstvu sa drugim ljudima; svakako, ovakvu uzajamnu, dijalošku odnosnost⁹ podrazumeva niz različitih okolnosti koje otelotvoruju ljudske aktivnosti pod okriljem obrasca vremena, normi istorije, pravnih okvira, religijskih dogmi...

Svaki čin pojedinca predstavlja neraskidivu efektuirajuću, lančano aktivizirajuću kariku u međuljudskom, univerzalnom, ovozemaljskom delanju. Važno je reći da, s političkog i ontološkog aspekta, i puka pasivnost predstavlja (inertno) delovanje. Slično potvrđuje i Sartr (Jean-Paul Sartre) kada ističe da se čovek odgovarajućim pravovremenim delovanjem „angažuje“ u životu i da tako jasno ocrta svoj lik – definiše linije svoga postojanja u svetu.¹⁰

Uzimajući u obzir napomenutu Sartrovu tvrdnju koja ukazuje na to da čovek društvenom aktivnošću i političkom angažovanošću izgrađuje „*sliku svog postojanja*“, zaključujemo da je čovek (re)aktivna, delatna jedinka koja sopstvenom karakternom dinamičnošću i jedinstvenom psiho-socijalnom realnošću nastoji da se adekvatno integriše u bitak čitavog svetskog (ljudskog i prirodnog) poretka. Otuda i najoriginalnije, novostvoreno delo ne govori samo o stvaracu već i o duhu vremena u kome je nastalo. Ono nije samo produkt subjektivnog duha, već je i odraz objektivnog, istorijskog duha. Izražavanje svoje volje nije jedino izraz praktičnih potreba i pragmatičnih ambicija već je u izvesnoj meri i odraz *nesvesnog*, oblikovanog duhom vremena i čovekovim shvatanjem samoga sebe. To znači da ono ne počinje tek tako, u određenoj generaciji, već se začinje u dalekoj istoriji i veoma se lagano (dugotrajno) preoblikuje. Čovek je u svojim zahtevima ulovljen u zajedničkoj duhovnosti. Ukoliko bi želeo da podražava nešto drugo lako bi se dezorijentisao, zalutao i suštinu toga pogrešno shvatio i primenjivao.

Pri našem daljem ontičkom, socio-psihološkom razmatranju (života) čoveka u odnosu na njegovo telursko¹¹ bivstovanje, vredno je opet pomenuti čovekove krucijalne instiktivne spona sa svetom, prirodom, drugim ljudima o kojima je

8 Podvukao Vuko Pavićević, (1974) Predgovor iz *Predavanja o suštini religije*. Beograd: Redakcija „Kultura“.

9 Ovaj termin odražava buberovski (*Martin Buber*) odnos „TI-JA“ koji je podrobno opisan u istoimenoj knjizi.

10 Ž. P. Sartr (1984). „*Biće i ništavilo*“. Beograd: Nolit

11 Zemaľjsko (lat.)

i malopre bilo reči¹². Naime, Prema Fromu, čovek ima dve snažne instinktivne tendencije. Jedna je da se **radoznalo kreće napred (ispituje, spoznaje novo)** – ova *istraživačka, tragalačka* naklonost uočava se kod čoveka čak od rođenja, kada on želi da nestrpljivo izađe iz materice. Paralelno, *anthropos*¹³ poseduje i snažan strah od nepoznatog – ksenofobnu strepnju od svega što je novo i drugačije – strah da bude *slobodan*, strah od rizika, strah od samostalnosti. Dakle, čoveka odlikuje i **izražena težnja da se povuče (povrati na sigurno i poznato)** koja je prouzrokovana strahom od novog, zebnjom od nečega što nikad nije okusio. Kako potvrđuje From, da je ovakav strah izražen u otporu da se krene napred i da se učini nešto smelo (From, 2015).

Ukoliko opisana obeshrabrujuća, defanzivna i defetistička tendencija obuzme čoveka do paroksizma, tj. ako je njegov glavni životni pokretač utemeljen u ovakvoj negativnoj, imobilizatorskoj sili¹⁴, tada i njegov *životni elan* postaje ekvivalentan začaravajućoj, simulacionoj motivaciji koja, *na duže staze*, biva glavna prepreka zdravoj individualnosti i ostvarenoj inter-subjektivnosti! Nažalost, za njega, kako sjajno primećuje Vladimir Tabašević, strah postaje osnovna jedinica društvene podobnosti i normalnosti.¹⁵

Na sledećim stranama ovog rada, uporedo sa detaljnim isticanjem hrabrih, pravednih dela i ispravnih društvenih delovanja glavnih likova (Gaj Montag, Klaris Meklelan), težićemo i da ukažemo i na negativne psiho-socijalne karakteristike pojedinih likova romana (Mildred Montag) „Farenhajt 451“ opisivajući njihov **vulnerabilno-labilni** psihički položaj i maladaptivnu socijalno-političku ulogu.

Rej Bredberi u pomenutom romanu opisuje jednu populistički-autoritarnu državu sveprožetu ogoljenim pragmatizmom, nastojeći da verodostojno ukaže na trulost *društvenog tkiva* jedne takve države. Naime, ovakva država svojom propagandnom mašinerijom latentno i javno (otvoreno) podriva prenatrpan strah od autonomije kod građana, te generiše njihovu odbojnost prema *stvaralačkoj samoći i kreativnoj slobodi*¹⁶; zaključujemo da na ovaj način nesigurni, nemoćni građani postaju nesposobni za ispunjavanje odgovarajuće participativne građanske uloge! Stoga se, na ovaj način, građani konstantno iracionalno, konformistički, bezrezervno predaju lukavo nametnutim, rigidnim normativno – socijalnim obrascima koji pasiviziraju gotovo sve njihove konstruktivne potencijale.

12 Više detalja na strani broj 3.

13 Čovek (grč.)

14 Ovu „vitalnu silu“ razmatramo u aksiološkom i ontološkom smislu.

15 Pregledati intervju: https://www.youtube.com/watch?v=mEoivBFI_yc

16 Kako izvanredno ističe Alber Kami: „Sloboda nije ništa drugo nego šansa da budeš bolji“

Ovako „automatizovana rulja“ po autokratskom pravilu, predano služi podlim virulentnim sistemskim mehanizmima koji je uče vehementnom, militantno-podaničkom ponašanju. Vremenom, pogrešno usmeravajući svoju psihičku energiju, zalučeni pojedinci postepeno se odriču samosvojnosti, i postaju jedino prividno sigurniji – lažno gratifikovani, ideološki zatupljeni pojedinci:

„Potrebno je pre svega, biti uzbuđen, ali na jedan ubedljivo-pokazan način: tako da bi subjekt uzbuđenja mogao da zna da je zaista uzbuđen, da na neki način prisustvuje svom uzbuđenju, da samog sebe vidi kao na nekoj velikoj sceni uzbuđenja; ne-osećajnost od koje dolazi utisak ne-života ili (tačnije i adekvatnije **duhu palanke**) utisak da se život ne događa, daje jedan poseban ukus za teatralnost, za ovo izlaženje iz sebe u pravcu teatralnosti, kada će subjekt, u svom uzbuđenju, samom sebi (na ovoj pozornici) da se prikazuje kao uzbuđen, da bi mogao sebe da vidi, da se ubedi da se sve to zaista dešava sa njim“ (Konstantinović, 1991:27).

Usled pogubne, prepredene, kičaste igre čija pravila restriktivno nalažu da se neprestano, predano funkcioniše isključivo po naredbi „Drugog“, hipnotisane jedinke (anestezirane toksično-artificijelnim stimulansima), izložene stalnim pretnjama proskribovanja i ekskomunikacije, bivaju onesposobljene za autentičan, potpun, objektivnan doživljaj stvarnosti! Dakle, pokoravajući se i verno ispunjavajući svoju ideološki oktroisanu ulogu, *omamljeni simulanti* trajno gube „lično“ (J) a i počinju da poremećeno, gotovo amnestično¹⁷ funkcionišu.

Na taj način, duhovno utrnuli, ličnosno podvojeni, moralno izopačeni i intelektualno derogirani, bez zdravih međuljudskih odnosa, pojedinci uglavnom postaju list papira na kome loša politika ispisuje svoj tekst. Kako to sjajno primećuju Adorno (Theodor W. Adorno) i Horkhajmer (Max Horkheimer) u knjizi *Dijalektika prosvetiteljstva* kada opominju da je čovek sadašnjice određen kao puka stvar, kao statistički element, kao uspešan ili propao, te je njegovo merilo samoodržanje – uspešno ili neuspešno prilagođavanje objektivnosti svoje funkcije i uzorku koji mora slediti (Adorno, Horkhajmer 1989).

Kako se pojedinac ne bi predao ovako destruktivnom, otuđenom, potčinjenom načinu psiho-socijalnog života, neophodno je da doslednim, promišljenim, moralnim delovanjem, koje uvek inkludira kritički, analitički način razmišljanja i heuristički pristup svetu i životu, traga za istinom neprekidno stvarajući kvalitetnu „duhovnu stvarnost“ odupirajući se potencijalnim alijenacijama – socijalnim izopačenjima.

U središnjem delu rada, analizirajući psiho-socijalne odlike glavnih ličnosti romana „Farenhajt 451“, decidno ćemo predočiti, između ostalog, problem **otu-**

17 U smislu njihovog neproduktivnog, lošeg kognitivnog i emotivnog funkcionisanja.

đenosti ljudi u materijalnom, marksističkom smislu. Naime, s pravom, Marks (Karl Heinrich Marx) problem otuđenja normira u društveno-ekonomski okvir, objašnjavajući da se čovek otuđuje uvek u konkretnom, klasnom, kapitalističkom društvu. U prilog rešenju ovog problema, on ističe da je prvi i suštinski preduslov razotuđenja, ukidanje klasnog društva, odnosno svih životnih uslova koji čoveka stavljaju u položaj ropske zavisnosti od spoljnih društvenih, ideoloških moći. On zaključuje da jezik stvarnog života nedvosmisleno ukazuje da su čak i svi duhovni odnosi neposredan izliv materijalnog odnošenja! Marksov stav po ovom pitanju je jasan, dakle, ne određuje svest život, nego život određuje svest (From, 1980).

Pored ove smele, racionalne Marksove teze koju ćemo nastojati da opravdamo u radu, saglasni smo i s tim da l(j)udi proizvode viziju, ideje, ideale, koji se pre svega, nužno prepliću s materijalnom delatnošću i materijalnim odnosom ljudi (From, 1980).

Rej Bredberi u pomenutom romanu opravdava ovu konstataciju, lucidno ukazujući na akutni, aktuelni problem potrošačke, konzumerističke, masovne kulture koja teži da svim sredstvima i tehnikama opskurnog, sofisticirano upakovanog ideološkog inženjeringa, formira patogenu mentalnu strukturu **narkotizovanog, robotizovanog roba** – „loš život“ čoveka modernog neoliberalizma uvek podrazumeva pogubnu influencu kapitalističke nomenklature koja bezočno izobličava njegovu svest i nipodaštava i sam njegov entitet zarad materijalnog „uspeha“! Otuđen od sebe, (D)drugog i prirode, čovek postaje neagilan da spozna prave istine o sebi i svom svetu; s obzirom da je njegov život površan u percepcijskom smislu, on postaje kognitivno disonantan i emotivno neadaptibilan (nemoćan u gnoseološkom pogledu), da detektuje toksične, okrutne posledice „jeftine zabave“ kojom je *ozračen*. Kako smo utvrdili, za njega je izdvojenost, neodobrenost od sistema, izvor potencijalne nemoći, nesigurnosti, neprihvaćenosti, stoga on svoj unutrašnji spokoj, ličnu bezbednost, čitav životni smisao traži u „pragmatičnom“ sistemu, te njegov pogled na svet postaje infantilan, hermetičan (isključiv) i alijentno-posesivan.

Gaj Montag – ljubav prema vrednosti i vrednom

„Naučio sam da biti voljen ne znači ništa a da je voleti sve, da je sposobnost da osećamo ono što daje vrednost i lepotu našem postojanju. Gde god bi se na zemlji pojavilo ono što se može nazvati srećom, bilo je satkano od emocija. Novac nije ništa, moć nije ništa. Mnogi imaju i jedno i drugo, a ipak su nesrećni.“¹⁸

Ontološke alternative *imati* ili *biti* koje spominje From u istoimenoj knjizi, jesu dva jasno diferencirana modusa postojanja – dve različite orijentacije čoveka

18 Hese H. (2004). *Srećan je ko ume da voli*. Beograd: Narodna knjiga

prema drugima, sebi i svetu. Bivstvujućiom kategorija *imanja*, o kojoj će i kasnije biti reči, From determiniše svako pohlepno, izrabljivačko ponašanje: neumerno, opsesivno „sakupljanje“ novca, nakita, automobila i drugih skupocenih premeta; ovakav modus postojanja označava i iracionalna, lakoma, eksploatorska ispoljavanja neurotičnog pojedinca koji nastoji da manipulativno zadobije čak i nečija osećanja, misli, potrebe kao privatnu svojinu! Ovako nastrojena ličnost materijalizuje, banalizuje, profaniše sve duhovne, kulturne vrednosti (*idejnog* i *logosnog* karaktera), za nju je duh potrošni materijal koji treba dobro prodati (unovčiti). Svi ideali pod razornim uticajem ovakve ličnosti (čak i misli, osećanja, aspiracije – čitav mentalni sklop ličnosti) zadržavaju i (p)održavaju pragmatični komercijalni karakter, te postaju potrošna dobra isključivo tržišne i trgovačke vrednosti!

Vremenom, odolevajući ikakvoj inhibiciji, ovakva ličnost¹⁹ postaje sve više nesvesna svoje karakterne nečvrstine, i usled slabe volje i sa što manje moralnih obzira – s nemogućnošću *inkorporiranja* svojih frustracija – postaje naviknuta na nepronijljivo, halapljivo traženje prijatnosti u pogrešnim izvorima. Sa oslabljenom rezilijentnošću i sa umanjenim kapacitetima za „psihičku konstantnost“ ovakva ličnost (p)ostaje nesposobna za aktivnu, racionalnu, produktivnu introspekciju (mogućnost – uviđavnost da se adekvatno i jasno misli o svojim osećanjima, mislima, rečima, postupcima).

Kada je reč o društvenom životu glavnog junaka romana „Farenhajt 451“, Gaju Montagu, konstatujemo da on sopstveni život ne tretira kao „puko sredstvo za hedonističan život“ – nepogrešivu priliku za animalno zadovoljavanje jedino biološko-vegetativnih, rudimentarno-„zgratčkih“²⁰ nagona. On, dakle, istinski užitek i suštinsku motivaciju pronalazi u (samo) ostvarivanju, doživljavanju moralnog progressa koji se očitava u vrlom delanju – u raznorodnim *životvornim* aktivnostima. Dakle, Montag nije otuđen, izolovan, inkapsuliran u tolikoj meri (u odnosu na preostale likove romana) od ljudske (humane) esencije koja uključuje iskrenu, bezinteresnu, zrelu privrženost prema svojim bližnjima (ljudima), a ne idolatrijsko obožavanje i oboženje predmeta (stvari). On jeste osetio i spoznao ljubav na pravi način, usredsređujući se na dovitljive, pravdoljubive postupke, smišljeno i smisleno oklevajući „blagosti prema zločinu i gluposti“ (Niče, 2015:112).

19 Aludiramo na Mildred Montag, koju ćemo u daljem delu rada i detaljnije opisati...

20 Ovaj termin upotrebljava Erih From potencirajući grabežljivu prirodu čoveka u ekonomskom, ali i psihičkom smislu.

Za Montag je *zvezda vodilja*: raspoznavanje Pravde i stremljenje ka Istini; za njega je Ljubav „put za otkriće tajne lica i za shvatanje ličnosti u dubini njegov bića“. (Jerotić, 1976:27)

On je fokusiran na to da *jeste* a ne samo *da ima* (egzistira pretežno u **modusu bivstvovanja** a ne u primitivnom modusu imanja), njegov sadržajan život implicira intelektualni rast, duhovni i duševni razvitak i pojedinca i kolektiva – što znači da on stvara „najbolju verziju sebe“ oplemenjujući i unapređujući svoje potencijale i potencijale drugih. „Pomoći i sebi i drugima“, jeste njegov efektni imperativ za dostizanje boljeg političkog, ekonomskog, ekološkog stanja u državi.

Montag proživljava pravu ljubav i uspeva da doživi vlastiti, autentični identitet, zahvaljujući solidarnosti, asertivnosti i integrisanošću sa drugim ljudima, ali i posredstvom biofilmnih aspiracija oličenim u njegovoj privrženosti prema biljnom svetu – prirodi. Njegova *sreća* leži u voljenju, deljenju, davanju, a ne u posesivno-eksploatorskom (pod)sticanju jedino materijalnih dobara (ekonomske koristi), *ergo*, on svojom psihičkom socijalnošću i emocionalnom adaptabilnošću kontroliše sopstvene narcistične, gramzive i nekrofilne porive, za razliku od otuđene²¹ Mildred Montag, koja ispoljava pretežno afektivno-agresivne²² pulzije, ostajući na taj način onesposobljena za kvalitetan, bogat, ispunjen, intenzivan psihički život.

Različito od njenog ne slobodnog, parazitskog, paralizovanog psiho-socijalnog ponašanja, Gaj Montag kritički promišlja i aktivno²³ dela, jer predstavlja pretežno slobodnu, nezavisnu individuu, „**slobodnu za**“ a ne „slobodnu od“.

Kada govorimo o Gaju Montagu, važno je istaći i to da se on uspešno (istrajno) odupire i povlači iz tričavog, konzumerističnog, ubranog tempa života, i da uz mnogobrojne duhovne napore (s pregalaštvom) ipak izmiče apsurdnom, besciljnom i besmislenom životu koji je zaposeo skoro sve ostale ljude u okruženju:

„Kada valja da nešto učinimo što bi uslovalo pojavu stvari, a mi čvrsto odlučimo da izvedemo neki čin koji bi za nas bio moguć, to je *hrabrost*, a bude li teško neku stvar proizvesti to je *ustrajnost* ili *smelost*.“ (Spinoza, 2011:67)

U okruženju letargičnih, apatičnih, inertnih ljudi (takođe, i u društvu njegove melanholične supruge) – pored svih otežavajućih okolnosti on uspeva da održi renitentnu *unutarnju tačku oslonca* i implementira svoj revolucionarni plan.

21 Mildred Montag uopšte i ne diferencira (ne prepoznaje) sopstvene emocionalne reakcije, što znači da je „neprikladna interakcija“ s drugim ljudima dovodi do intrapsihičke desentizacije – umanjenoj kapaciteta da misli, i upravlja svojim i tuđim osećanjima.

22 Ona svoje potrebe za dramatičnošću, uzbuđenjem, kreativnošću zadovoljava destruktivnim eksteriorizacijama.

23 Aktivno u smislu građanske, korektivne, (re)aktivne uloge...

Jed(i)na osoba koja ga moralno (emotivno i intelektualno) ohrabruje, ulivajući mu nadu i poverenje svojom (*I)idejom vodiljom*²⁴, jeste Klaris Meklelan. Ova maštovita, velikodušna, empatična devojčiča iz njegovog komšiluka (sa kojim se često susretao) ukazuje mu na lepotu pravog života usmeravajući ga na spontanije, neposrednije življenje koje podrazumeva kreiranje bolje, lepše, zdravije društvene sredine! Takođe, ona mu svojim lekovitim rečima otvara „duhovne oči“ kako bi on objektivnije, oštromnije, (samo)kritički sagledao svoju (po)grešnu, problematičnu, protraćenu prošlost, dakle, pomaže mu u bitnom psihičkom cilju „da se pomiri, da toleriše i prihvati ranije odbačene delove sebe samoga i da živi u saglasju sa svojim ranije ugrožavajućim željama i fantazijama.“²⁵ Ona je bila *sveta tačka*, eliksir njegovog života, jer mu je nepobitno predočila to da njegove optimistične intencije da stvori bolji svet i svetliju budućnost, nisu sumanute i beskorisne, te da on nije dakle, osamljeni, zalutao, besputni *stranac*:

„U ovom opustošenom svetu, u kojem je nemogućnost spoznaje razotkrivena, u kojem ništavilo izgleda da je jedina stvarnost, beznađe bez pribežišta, jedini stav, on pokušava da iznova pronade Arijadninu nit koja vodi božanskim tajnama“ (Kami, 2008:34).

Ona mu afirmativno ukazuje na njegov podoban test socijalne realnosti i na ispravne prognostičke kriterijume u psiho-socijalnom smislu - zahvaljujući njenim dobronamernim sugestijama (srdačnim savetima) on revitalizuje svoj psihički život i započinje potpuniji, intenzivniji život, tako što se osvešćuje i ostvaruje „suverenitet nad samim sobom“²⁶, uveravajući se još jednom da njegove samosvojne ideje, kritike, stavovi, nisu bile beslovesna, socijalno beskorisna uverenja!

Dalje, ukoliko još detaljnije sagledamo psihičku strukturu (pogotovu emotivni sklop ličnosti) Gaja Montaga, ističemo i to da on u pojedinim, odgovarajućim situacijama reflektuje i gnev, žalost, mržnju i odvratnost, što znači da je Gaj Montagov emotivni život bogat („fleksibilan“), obojen čitavom paletom (pozitivnih i negativnih) ljudskih (o)sećanja. Dakle, on nije „emocionalno slep“²⁷, jer se uspešno rasterućuje nepodnošljivog unutrašnjeg pritiska, uravnotežavajući iskrivljene i patološki promenjene delove afekata i mišljenja - on iskazuje emotivnu sposobnost katarzičnog reagovanja, psihoanalitičkim jezikom rečeno! (Popović, Jerotić, 1989)

24 Ona koja transcendirala klonuo, žaluzan život ljudi koji ga okružuju.

25 Sander Dz., Drer A.U. (2003). „Šta psihoanalitičari žele.“ Beograd: Padeia

26 Kjerkegor S. (1989). *Ili – ili*. Beograd: Grafos.

27 Bez „slepe mrlje“, frejdovski rečeno.

Dakle, njegov psihički život ostaje kvalitetan, dobro organizovan, dinamičan, ne automatizovan²⁸, jer on nije (p)ostao ravnodušan, emotivno ne reaktivan, kada je reč o *dobru* za ljude i prirodu. On obiluje bogatstvom altruističkih osećanja i benevolentnih raspoloženja, jer vodi aktivan život²⁹ s eklatantnom „sposobnošću za rad i zadovoljstvo“³⁰, njegovu *duhovnu gipkost* jasno uočavamo u delu romana kada on tumači „zabranjene knjige“.

Ipak, netrpeljivošću prema netrpeljivima iskazuje i napadačke sklonosti (atak koji je u cilju opšteg dobra): on ume da izrazi milosrđe i ljubav prema dobrim građanima, ali i mržnju i osvetoljubivost kada teži dostizanju pravde onda kada ubija zle kolege, neprijatelje sistema. Recimo, u trenutku kada se javno suprotstavlja svom brigadirnom komandiru Biliju, on pokazuje i dokazuje svoju istrajnost u opiranju diktaturi, cenzuri, tako što oponira represivnom autoritetu i oštrim otporom ljutito odbija njegova dalja destruktivna naređenja: da nastavi da spaljuje knjige, tuđe domove, čak i same ljude. Na ovaj način, kako ne bi postao destruktivan, sadističan, i kako ne bi zloupotrebio svoj službeni položaj kao većina njegovih nesavesnih kolega, on napušta svoju profesiju i još jednom pokazuje svoju karakternost, uspešno se odupirući „idolatrijskom obožavanju“ svog oružja (spaljivača).

Ukratko, Gaj Montag je, kako je to objasnio i Alber Kami (*Alber Camus*) u eseju „Mit o Sizifu“, osećao svoj život, svoju pobunu, hrabrost, otvorenost i unutarnju rešenost da *krene napred*. On je uspeo da u umrtvljenoj i „sivoj“ sredini iznađe podstreka za revolucionarna dela, kako bi delotvorno uticao na dobrobit zajednice u kojoj živi, ne dovodeći u pitanje svoju moralnu dužnost i građansku svesnost! Dosledno se suprotstavio nepravdi: on je hrabar u odgovarajućoj meri i u lakim, lagodnijim situacijama; ali dovoljno smelo, staloženo postupa i u težim, opasnijim (bolnim) situacijama, dakle, on uvek ostaje principijelan zdravorazumnim (autonomnim) rasuđivanjima – „njemu nije potrebna saglasnost drugih i ne zavisi od tuđih odobravanja. On može ostati nezavisan čak i kada se drugi ne slažu s njim ili mu se suprotstavljaju“ (Ahtar, 2017:21).

Ustrajno sledeći svoju iskrenu, dobronamernu želju da pomogne sugrađanima (državi), pritom, rizikujući sopstveni komoditet, zaključujemo da je Gaj Montag praktično i uspeo da pospeši svrhovitije (korisnije) funkcionisanje čitavog dr-

28 Ovdje aludiramo na neurotičnu, regresivnu prinudu ponavljanja istih radnji - „večno vraćanje na isto“.

29 Aktivan u smislu aktiviranja sopstvenih intelektualnih potencijala.

30 Freud S. (1912-1958). „Recommendations to Physicians Practising Psychoanalysis.“ London: Hogarth Press and the Institute of Psychoanalysis:

žavnog sistema, za razliku od svoje supruge, Mildred Montag, o kojoj će u daljem delu rada biti reči.

Mildred Montag – ljubav prema sistemu i imanju

„Što manje jesi i što manje života izražavaš, to više *imaš*,
i život ti je otuđeniji“ (Karl Marks)³¹

Ovaj modus bitisanja o kome smo i malopre govorili, odlikuje osobe koje posvećuju svoja mišljenja, osećanja, čitav smisao života pretežno imanju: materijalnih dobara (kuća, novac, umetnička dela); fanatičnih političkih, religioznih uverenja (ova uverenja se smatraju kao imovina koja se nepopustljivo brani); posadničkog odnosa prema svim objektima čak i prema ljudima (posesivno ophođenje prema čoveku kao prema stvari).

„Onaj ko je orijentisan prema imanju uvek se radije oslanja na štake nego na sopstvene noge. Takva ličnost se služi spoljnim objektima da bi mogla da bude onakva kakva želi, pri čemu je ono što jeste samo dok nešto ima. Taj pojedinac određuje sebe kao subjekt prema posedovanju nekog objekta“ (From, 1992:11).³²

Ovakav materijalistički i epikuristički pogled na život i svet odlikuje ljude koji svemu pristupaju površno i koji imaju ostrašćen, desubjektivisan pogled na svet oko sebe. Prividno su socijalne ličnosti, a u stvari su izolovani, usamljeni pojedinci. Ovakvim ličnostima odnos s društvom zasniva se tek toliko da zadovolje sopstvene voluntarističke, intruzivne potrebe i da se konformistički uklope u kliširane (u ovom slučaju konzumerističke) društvene obrasce: kod ovakvih ličnosti izražen je nagon da se potpuno priklone – posredstvom svog prisilnog „unutrašnjeg nepogrešivog zahteva“ – spoljašnjem *nepraščajućem i nepogrešivom* autoritetu.

Eklatantan primer za ovakav defektan, patološki (društveni) karakter je Mildred, koja je samo iluzorno zadovoljna – s obzirom da je stalno izložena i (ne) svesno vrbovana ideološkim indotkrinacijama – ona je otuđena od drugih.

Ukoliko bismo posmatrali sa psihonaličkog stanovišta, ona se neadekvatno oslobađa onesposobljavajućih neurotičnih strahova, patogenih odbrambenih mehanizama, jalovih psihičkih konflikata, remetilačkih kompleksa i inhibicija. Na više mesta u romanu primećujemo da su njeni razgovori u stvari često u službi

31 Podvukao Erih From: From E. (2015). *Imati ili biti*. Beograd: Nova knjiga

32 Predgovor knjige Eriha Froma (2006.) koji je napisao Rajner Funk (Rainer Funk). „Umeće Življenja“. Beograd: Mono&Manana

monologa (dijaloga u pokušaju) koji joj jedino služe za pohlepnu, egoističnu, solipsističnu samopotvrdu njenog identiteta - ona *ima* posao (a pasivna je kao da nije zapošljena), *ima* zadovoljstva (a ne pokazuje da je zadovoljna), ima porodicu (a nimalo nije porodična i ne mari za „topli odnos“ sa suprugom).

Njene spona sa svetom zasnivaju se na radikalno - posesivnom hedonizmu i opsesivnoj neurotičnosti. Na ovaj način, gubeći svoj intelektualni i moralni integritet, ona se bezuslovno potčinjava i potpuno predaje kolektivitetu, i svoje bivstvujuće skrovište, najdražu stimulaciju - životni elan pronalazi u totalnoj, sludnjavoj, „(pre)podobnoj“ konformnosti s drugima, **ona nije „čovjek za sebe, već čovek za sistem“**. (From, 2016)

Njena psihička svojstva ogledaju se u nihilističkom odnosu prema moralu, u hedonizmu koji podseća na životni stav razmaženog deteta - u uskom prakticismu koji eliminiše dublju, teorijsku zainteresovanost. (Kloskoska, 1985)

Ovako samoidealizovana ličnost falsifikuje stvarnost i odbacuje *realno ja* i tako, gubi produktivnu, konstruktivnu, psihičku energiju za (samo)spoznaju koju u stvari troši na iracionalno aktueliziranje „idealizovanog ja“. Njen *ego* „ne može da povрати izgubljene kapacitete i funkcije (samoposmatranja, uvida samokontrole, posebno, kontrole nagona, emocija i težnje ka regresiji)“.³³

U romanu su mnogobrojni plitkoumni, „hladni“³⁴ razgovori koje obavlja Gaj Monrad sa svojom suprugom, Mildred:

(...) „Da li se nešto desilo?“

„Požar, ništa drugo.“

„Ja sam provela lepo večer.“

„Šta si radila?“

„Dnevna soba.“

„Programi.“

„Kakvi programi?“

„Neki od najboljih svih vremena.“

„Koji?“

„Oh znaš već, gomila.“

„Da, gomila, gomila, mogila.“ Pritisnuo je bolne oči i od zadaha kerozina najednom povratio.³⁵

Ona je letargična, beznadežna, nezainteresovana i bitno joj je samo da *ima* artifično zadovoljstvo preslušavanjem zabavnog programa na slušnom aparatu

33 Kris E. (1956). „On some vicissitudes of Insight in Psychoanalysis.“ *The International Journal of Psychoanalysis* 37:1–11.

34 Bez iskrenog emotivnog sadržaja.

35 Rej Bredberi (*Ray Bradbury*) (2003). *Farenhajt 451*. Beograd: Laguna, Str.60

tu - na „Školjki“, dok Gaj Montag pokušava da uspostavi „živi razgovor“ s njom, ona je odsutna, neusredsređena, jedva ga i primećuje! Na kraju ovog dijaloga, on je ljut i osujećen njenom ravnodušnošću, učmalošću; indisaponiran je njenim užarenim htenjem „da isključivo ispuni svoj hir“, s obzirom da se ona, gotovo nikad, ni ne koncentriše na razgovore. Ona se oslanja na slobodu hira (pasivnosti) umesto na slobodi volje (aktivnosti), i ona, kao po pravilu, uvek zadovoljava samo jednu otuđenu strast, čiji postaje rob, a u totalitetu ostaje nezadovolj(e)na, te okrnjena i na intelektualnom nivou, gubeći osećaj celovite i žive osobe. „Hir je svaka želja koja iskrsava spontano, bez ikakve strukturne povezanosti s ličnošću u celini i njenim ciljevima.“ (From, 2006:55)

Ona je nepoverljiva i njen strah od vezivanja je nepobitan s obzirom da se ona očigledno boji da će mnogo izgubiti ako se previše emotivno uznesu i za promenu, celovito preda drugom ljudskom biću (svom suprugu), depresivno je anksiozna i ophrvana patološkom žalošću koje nije svesna. Zbog straha od gubitka „sigurnosti“ inertno vapi za lagodnošću (površnim senzacijama) koja joj daju lažni osećaj komfora i jedino lažni, subjektivni doživljaj „ispunjenosti“, ona nije brižna ni saosećajna ni prema kome, osim prema svojoj senzualnosti. From izvanredno dijagnostifikuje ovakav problem modernog čoveka (kapitalizma) u masovnoj kulturi:

„Moderni čovek mnogo ima i mnogo čime se služi, ali vrlo malo jeste. Procesi osećanja i mišljenja atrofirali su mu kao nekorišćeni mišići.“ (From, 2016:117)

Frojd (Sigmund Freud) je ovakav karakter nazivao *analno-zgrtačkim*³⁶, tj. osobu čija je životna energija usmerena na čuvanje materijalnih stvari i sebično uzdržanje od saosećanja, kooperativnog sodelovanja – deljenja ljubavi. Karakter naše junakinje je eklatantan primer za „nezdravu“ ličnost! Ovu tezu jasno dokazujemo i u jednom od mnogobrojnih praznoslovnih rasprava u kojoj učestvuju Monrad i Montag. Kada joj se on žali da je morao da spali kuću i čitav posed starije gospođe (zbog zabranjenih knjiga koja je ona posedovala), Monrad mu drsko, neempatično uzvraća, narcisoidno se brinući samo za sopstvene, najsiroviije (materijalne) potrebe:

„Ona mi nije niko i ništa, nije trebalo da drži knjige. To je bila njena odgovornost, trebalo je da misli na vreme. Mrzim je. Uznemirila te je, a pre nego što se osvestiš, bićemo na ulici, bez kuće, bez posla, bez ičega.“³⁷

36 Frojd je smatrao da nakon rane faze proste pasivne receptivnosti za kojom sledi faza agresivne istraživačke receptivnosti, sva deca, pre dostizanja zrelosti, prolaze kroz analno-erotsku fazu. Kod nekih ova faza ostaje dominantna u toku života, postaje patološka i dovodi do oformljenja analog (izrabljivačkog) karaktera.

37 Rej Bredberi (*Ray Bradbury*) (2003). *Farenhajt 451*. Beograd: Laguna, Str.61

Nju ništa ne zanima osim njenih egocentričnih apetita i osim koristi za nje-
nu „sreću“, do koje dolazi manipulativnim postupcima; opsednuta je potrošnjom,
zadržavanjem *imovine* i sticanjem dobara!

Erih From u knjizi *Umeće življenja* lucidno determiniše narcisoidni karakter
koji bez premca oslikava Montag i njene crte ličnosti:

„Za takvu su ličnost u potpunosti stvarni samo ona sama i ono što se nje ti-
če; sve što je spolja, što se tiče drugih, stvarno je jedino u površnom percipsij-
skom smislu, što će reći za čula i intelekt, ali ne i dubljem smislu, sa osećanje i
razumevanje.“ (From, 2016:141)

Umna delatnost Mildred Montag (u modusu imanjanja) funkcioniše potpuno
tromo, ležerno i mehanički, a ne produktivno, kontemplativno, karakterno. Kon-
statujemo da zbog njenog slabog karaktera ona neprestano bira „dobro“ koje joj
je bliže i ako je ono po svojoj vrednosti niže, i (ne) svesno šteteći sebi, slepo stre-
mi daljim satisfakcijama - „ispraznim zadovoljstvima“.

Ovakav isključiv, monoton pogled na svet kod nje je stalno podržavan po-
sredstvom medijskih kanala koji onemogućavaju kritičko rezonovanje, a podsti-
ču eksploataciju i manevrisanje tako što neprekidno „bombarduju“ građane ne-
inventivnim medijskim sadržajima i prouzrokuju *formalizovano* mišljenje kod
medijskih recipijenata koji bivaju zavedeni i svedeni za dalji manevar lukavog
medijskog agensa.³⁸

Ukazivanje na ovakve i slične probleme uočavamo i u razglabanju Klaris
Meklelan (devojčica koja je bila razočarana sumornim, emotivno ugašenim sve-
tom bez ljubavi i razumevanja) sa glavnim likom romana, Gaj Montagom, kada
ona promućurno kritikuje jednoumlje i izvanredno primećuje na koji način ljudi
počinju da *mentalno atrofiraju* i žive „kao automati.“

(...) „Ljudi ne razgovaraju ni o čemu.“

„Oh, sigurno grešiš!“

„Ne baš ni o čemu. Uglavnom navode mnoga imena kola i odeće i bazena i
kažu: baš super! Međutim, svi oni govore isto i niko ne govori drugačije ni od ko-
ga drugog. A u klubovima se uglavnom drže automati za šale s jednim te istim ša-
lama, ili muzički zidovi osvetljeni šarenim dezenima koji trče uzbrdo i nizbrdo,
ali sve je to samo apstrakcija...“³⁹

38 U ovom romanu je sjajno opisana „brainwashing“ tehnika: kada se uz pomoć medija
građanima plasiraju trivijalni, prozaični sadržaji koji im se nameću kao bitne stvari o kojima mora-
ju brinuti (indirektno im se sugerise kako i o čemu treba oni da misle); a u stvari, iza kulisa, skrivaju
se ili „spinuju“ glavni psiho-socijalni, akutni problemi o kome bi trebalo brinu svi građani jedne
države!

39 Rej Bredberi (*Ray Bradbury*) (2003). *Farenhajt 451*. Beograd: Laguna, Str.41

Ovaj primer jasno ukazuje kako vladajuća politička struktura u „Farenhajtu 451“ na razne načine i posredstvom raznih sredstava podstiče na *imanje* znanja umesto (s)poznanja. A kako smo već objasnili, imati znanje podrazumeva puako neselektivno akumuliranje svakojakih informacija, a *znati* označava plodonosno, „dublje“ razmišljanje, razvejavanje iluzija, konstruktivno „izoštavanje“ percepcije. Klaris Meklelan još jednom dobro opisuje pogubne influence i maligne⁴⁰ reperkusije ovakvog furioznog načina života - „instant života“ koji nameće zloćudni sistem:

„Druženje s ljudima je lepo. Ali ja mislim da nije društveno kad skupite gomilu ljudi i ne date im da govore, a vi? Sat televizije, sat košarke ili bejzbola ili trčanja, još jedan sat istorije emitovanja ili sat slikanja, pa još sporta, ali znate, mi nikad ne postavljamo pitanja, ili ih bar većina ne postavlja; samo vam serviraju odgovore, bing, bing, bing, a mi samo sedimo i još četiri sata gledamo filmskog nastavnika. To za mene uopšte nije društvenost. Nego samo gomila levaka i mnogo vode koja se sipa odozgo i curi odozdo, a oni nam pričaju da je ta voda vino. Do kraja časova toliko smo iznureni da možemo samo da odemo ili na spavanje ili pravo u Zabavni park da udaramo ljude, da lomimo stakla u Razbijačnici prozora ili da kršimo kola velikom čeličnom kuglom u Kršionici kola. Ili da sednemo u automobile i jurimo ulicama, trudeći se da pridemo što bliže banderama u igrama ‚kukavice‘ ili ‚čukni haubu‘. Verovatno jesam sve ono što tvrde da jesam, u redu. Nemam nijednog prijatelja. To valjda dokazuje da sam nenormalna. Ali svi koje poznajem ili urlaju kao mahniti ili plešu kao mahniti ili se tuku. Da li ste приметили koliko ljudi danas povređuju jedni druge?“⁴¹

Zaključak

Na osnovu našeg psihonalitičkog tumačenja i etičkog obrazloženja primenjenog na modelima ponašanja spomenutih likova u ovom romanu, zaključujemo da je za ovakvu autokratsku državu i za ovakav diktatorski tip vladanja izražavanje svog, autentičnog, nezavisnog, kritičkog mišljenja u stvari, izdajnički, zao, nepoželjan akt. Dakle, u opisanom romanu, jasno uočavamo na koji način se građani pobožno, svim svojim bićem povinuju jednoj ideji, jednom kolektivnom (o) sećanju, jednoj želji – cilju predvodnika mase! A zadatak mase je uvek opstruktivno – razaralačke prirode, jer ona sledi destruktivne ideje i poštuje određene pogubne moralne zakone, koji su „nametnuti spolja“, od strane okrutnog autorite-

40 U psihološkom i sociološkom smislu.

41 Rej Bredberi (*Ray Bradbury*) (2003). *Farenhajt 451*. Beograd: Laguna, Str.39-40

ta. Ergo, vlast dezavuiše buntovne pojedince; frakcijske revolucionarne aspiracije građana svode se na minimum, urušava se integritet i dignitet ličnosti - vrednost individue se nipošta, robotizovani način života postaje paradigmatična, mediokritetska vrednost. Zaključujemo da se u toksičnoj sredini gasi i paralizuje lična s(a)vest koja postaje potpuno kolektivna, desubjektivizovana - vlada samo jedno masovno, organizovano mišljenje. Takođe, utvrdili smo da medijski konzumenti koji jesu pod uticajem pogubnih, iracionalnih, negativnih sadržaja masovnih medija dolaze do svojih odluka ne samosvojno, nerazumno, ne originalno, jer isključujući svoju moć i sposobnost adekvatnog kognitivnog obrađivanja informacija, oni ispunjavaju jedino svoje bestijalne, destruktivne nagone⁴² (izrazbljivačke, sebične porive) koje odobrava i izriče manipulativni „Vođa“! Njihov psihički život je neproduktivan, jer se psihička energija i sam njihov način mišljenja usmerava na *(po)grešnu stranu* (fokusiraju se isključivo na ono što žele „(D)drugič“). Oni se⁴³, ponašaju neodgovorno, neempatično, bez ikakvih moralnih obzira i bez inhibicija, što rezultira odsustvo racionalnog prosuđivanja – moralnog ponašanja⁴⁴.

U radu smo prikazali i dva lika⁴⁵, dve ličnosti koje se u romanu uspešno suprotstavljaju populističkom režimu i pružaju jak otpor nemoralnoj sredini, jer oni, zahvaljujući svojim biofilmnim aspiracijama i težnjom za pravdu i istinu, domišljato uspevaju da promene psiho-socijalnu sredinu, sopstveni (politički život), kao i kvalitet života svih ostalih građana! Put koji su oni izabrali jeste teži, ali nesumnjivo je da je on jedini ispravan za sve one koji žele *vrlinu*.⁴⁶

Literatura

- Adorno T. Horkhajmer M. (1989). *Dijalektika prosvjetiteljstva*. Sarajevo: Svjetlost.
 Ahtar S. (2016). *Psihologija dobrote*. Beograd: Clio.
 Bredberi R. (2003). *Farenhajt 451*. Beograd: Laguna.
 Buber M. (1990). *Ti i ja*. Beograd: Grafopublik.
 Drer A.U., Sander Dz. (2003). *Šta psihoanalitičari žele*. Beograd: Padeia.
 Fojerbah L. (1974.). *Predavanja o suštini religije*. Beograd: Redakcija „Kultura“.
 Frojd S. (2016). *Kompletan uvod u psihoanalizu*, Nova knjiga plus: Beograd.
 From E. (2016.) *Bekstvo od slobode*. Beograd: ITV Centar Plus.
 From E. (2015). *Imati ili biti*. Beograd: Nova knjiga.

42 Impulsivnost, bezosećajnost, sklonost rizičnom ponašanju, nasilničko ponašanje...

43 Ovaj primer jasno uočavamo u ponašanju *Mildred Montag!*

44 Ispravnog u ekonomskom, političkom, etičkom, psiho-socijalnom pogledu.

45 *Gaj Montag* i *Klaris Meklelan*

46 Promućurnost, pravdoljublje, hrabrost – dobrotu.

- From (1980). *S onu stranu okova iluzije*. Zagreb: Naprijed.
- From E. (2006). *Umeće življenja*. Beograd: Mono&Manana.
- From E. (2017). *Čovek za sebe*. Novi Sad: Artprint.
- Hese H. (2004). *Srećan je ko ume da voli*. Beograd: Narodna knjiga.
- Jerotić V. (1976). *Psihoanaliza i kultura*. Beograd: Bigz.
- Jerotić V. i Popović M. (1989). *Psihodinamika i psihoterapija Neuroza*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Jerotić V. (2004). *Psihoterapija i religija*. Beograd: Ars Libri.
- Jung K.G. (2000). „*O razvoju ličnosti*.“ Kraljevo: Slovo.
- Jung K.G. (1978). *Psihološki tipovi*. Beograd: Radiša Timotić.
- Kami A. (2008). *Mit o Sizifu*. Beograd:Paideia.
- Kjerkegor S. (1989). *Ili – ili*. Beograd: Grafos.
- Kloskoska A. (1985). *Masovna kultura*. Novi Sad: Budućnost.
- Kostantinović R. (1991). *Filosofija palanke*. Beograd: Nolit.
- Kris E. (1956). *On some vicissitudes of Insight in Psychoanalysis*. The International Journal of Psychoanalysis 37:1–11.
- Niče F. (2005). *Volja za moć*. Beograd: Dereta.
- Sartr Ž.P. (1984). *Biće i ništavilo*. Beograd: Nolit.
- Selimović M. (2008). *Krug*. Beograd: Štampar Makarije.
- Spinoza B. (2011). *Kratka rasprava o Bogu, čoveku i njegovoj sreći*. Beograd: Dereta.

web izvori:

https://www.youtube.com/watch?v=mEoivBFI_yc&t=23s Posećeno: 13.12.2021.

Ognjen Stanković

University of Nis, Faculty of Philosophy

Department of Communication and Journalism

ognjen.stankovic.20201601@fmk.edu.rs

ETHICAL AND PSYCHOANALYTIC ATTITUDES MODELLED AFTER THE CHARACTERS OF THE NOVEL „FAHRENHEIT 451”

Summary

Through the prism of psychoanalytic and humanistic theoretical frameworks, we will deal with psycho-social problems and present⁴⁷ the existential difficulties of the main characters in the novel „Fahrenheit 451”, certainly in the light of their described economic, political, socio-cultural context. In order to emphasize the importance of rational, autonomous, moral decisions of individuals who are under the influence of destructive collectivity⁴⁸, we will strive to emphasize the importance of individuality in critical circumstances when viral, manipulative conformist influence is prevalent. We will consider and present⁴⁹ the deviant behavior of citizens (in the novel) who are constantly exposed to the „influence” of totalitarian authority that unquestioningly imposes the way of life itself and repressively imposes modus vivendi on all the citizens. Analyzing the mental states and social events in the civic life of the main characters of this novel, we will also indicate how an individual becomes politically passive when under the destructive, deceptive influence of the mass media - we will clearly determine how a healthy individual is being lost in the service of a useful, pragmatic collective“. We will explain a way in which an individual, through socially-useful actions, can influence the creation of a more favorable, humane, cultural socio-political climate in an authoritarian state (not a democratic environment) - we will also accentuate the instances of the ways in which a revolutionary individual⁵⁰ can resist a toxic environment and successfully oppose it thanks to its civic reactivity and effective participation.

Key words: *psychoanalysis, ethics, Fahrenheit451, behaviour, media.*

47 Mostly in the ethical way.

48 Destructive in the ethical, psycho-social, political sense.

49 In a sociological, psychological, axiological context.

50 We allude to the main characters of the novel and their model of behavior: Guy Montag and Clarice McClellan.